

PUTOVANIE ZA POVEŠŤAMI (1) Z Bratislavy na Záhorie

Ján Lacika

DAJAMA

edícia
KS

PUTOVANIE ZA POVEŠŤAMI (1)

Z Bratislavy na Záhorie

Ján Lacika

Putovanie za povestami (1)

Z Bratislavy na Záhorie

1. vydanie, 2025

Autor textu: Ján Lacika

Editor a zodpovedný redaktor: Daniel Kollár

Fotografie: Ján Lacika

Staré pohľadnice: archív Jána Hanušina

Technický redaktor: Marianna Lázničková

Grafická úprava: Marianna Lázničková

Jazyková korektúra: Rút Facunová

Tlač: NIKARA, Krupina

Vydalo vydavateľstvo DAJAMA ako svoju 412. publikáciu.

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy nesmie byť reprodukováaná v akejkoľvek forme bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-8136-187-6

RNDr. Daniel Kollár – DAJAMA, Karloveské rameno 4B, 841 04 Bratislava,
tel.: +421 (2) 446 317 02, info@dajama.sk, www.dajama.sk

Obsah

Slovo autora.....	5
PREŠPORSKÉ POVESTI.....	8
Povesti z Prešporského hradu	12
Povesti zo Schlossgrundu.....	18
Povesti prešporských Židov	21
Povesti z Vydrice	25
Povesti z Zuckermandlu.....	28
Povesti z Rybného námestia	32
Povesti z dunajského nábrežia.....	35
Povesti o prešporských vodníkoch a prievozníkoch	38
Povesti z pravého brehu Dunaja.....	41
Povesti z Michalskej brány.....	44
Povesti o mestskom katovi.....	46
Povesti o františkánoch.....	49
Povesti zo Starej radnice	54
Povesti o Maximiliánovej fontáne.....	57
Povesti o Burgu a Zelenom dome	60
Povesti z Primaciálneho námestia.....	64
Povesti o alchymistoch	67
Povesti z Ventúrskej a Panskej ulice.....	70
Prešporské povesti.....	73
Povesti z Klariskej a Kapitulskej ulice.....	74
Povesti a legendy z Dómu sv. Martina	79
Povesti z vŕškov	84
Povesti z prešporských predmestí.....	88
ZÁHORSKÉ POVESTI.....	92
Devínske povesti	96
Povesti spod Devínskej Kobyly a Kamzíka	100
Povesti spod Pajštúna	104
Povesti spod Vysokej a Roštúna.....	110
Povesti spod hradu Korlátka	115
Povesti z boru.....	120
Povesti z dolnej Myjavy.....	126
Povesti spod Branča	131
Povesti zo Skalice a Holíča.....	136
Povesti zo severného Záhoria.....	142
DUNAJSKÉ POVESTI	148
Povesti spoza Prešporka	152
Povesti zo Žitného ostrova.....	156

Slovo autora

Dôležitou súčasťou našej národnej kultúry je ľudová slovesnosť. Nadobudla rozličnú formu, poznáme z nej rozprávky, legendy, báje, mýty, no najmä povesti. Keďže povesti tvoria v tomto širokom spektre ľudovej kultúry len jednu časť, pre zjednodušenie budeme tento pojem používať pre všetky epické útvary vyskytujúce sa v ľudovej slovesnosti. Na úvod by sme si mohli v stručnej podobe urobiť poriadok v základných pojmoch, ktoré budeme zahrňovať pod spoločný a zjednocujúci pojem povestí.

Osobitou kategóriou sú legendy, epické útvary čerpajúce námety a témy z akéhokoľvek monoteistického náboženstva, v našom prípade z kresťanstva. Obvykle sa v legendách rozprávajú príbehy svätcov, či už všeobecne známych, ako sú svätý Martin alebo svätý Juraj, ale aj slovenských svätcov – napríklad svätého Svorada či svätého

Benedikta, alebo majúcich k Slovensku nejakú konkrétnu väzbu – ako svätý Ján Almužník. Kategórie báj alebo mýtus majú u nás tiež svoje miesto. Keďže ide epický útvar majúci vzťah k iným božstvám, v ktoré verili naši pradávni predkovia z čias pred príchodom vierozvestcov sv. Cyrila a sv. Metoda, nedá sa predpokladať, že by sa do dnešných čias zachovali v pôvodnej autentickej podobe, ktorá by sa odovzdávala ústnym spôsobom z generácie na generáciu. Máme slovenské bájoslovie či mytológiu, ale nie od dávnych anonymných autorov, ale vďaka literárnemu spracovaniu slovenskými spisovateľmi, ktorí sa nás prostredníctvom svojich diel snažia umeleckým spôsobom vrátiť do našej dávnej histórie. V podstate sú fiktívnymi príbehmi zväčša reálnych historických postáv, akými boli Pribina či Svätopluk, ktoré literáti zakomponovávali

Bratislava z veže Starej radnice

Prešporský vodník

do konkrétneho historického prostredia poznaného vďaka historikom a archeológom. Treba podotknúť, že v bájach či mýtoch je vždy viac fikcie ako reality, pretože sú z čias, o ktorých sa zachovalo len veľmi málo informácií vo vierohodnej písomnej podobe. Zvlášť o Veľkej Morave je známe, že dobové listiny o nej takmer celom mlčia. Súčasník vie oveľa viac o živote rímskeho cisára Marca Aurélia a jeho pobyte na Slovensku v 2. storočí n. l. ako o tom, čo robil a kade po Slovensku chodil napríklad svätý Metod žijúci o sedem storočí neskôr.

Nesmieme zabudnúť na rozprávky, ktoré sú významným prínosom do bohatej klenotnice slovenskej ľudovej kultúry. V minulosti sa ľudové rozprávky označovali ako prstonárodné povesti. Slovníky rozprávky definujú ako prozaické, niekedy aj veršované útvary určené na pobavenie alebo poučenie najmä pre mladších čitateľov a poslucháčov. Na rozdiel od povestí sú rozprávky celkom vymyslené a ich fiktívne príbehy plné nadprirodzených bytostí nevieme geograficky lokalizovať. Musíme si vystačiť s tým, čo sa

často hovorí či píše na začiatku: „Kde bolo, tam bolo...“ alebo „Bola raz...“ Z tohto aspektu sa nám rozprávky do nášho publikačného zámeru príliš nehodia, nevieme ich konkrétne lokalizovať v nejakom meste, dedine či hrade alebo aspoň regióne. To však neznamená, že sme si pre ne nenašli nejaké miesto. Krásnym slovenským rozprávkam dáme priestor cez ich legendárnych zberateľov, o ktorých vieme, kadiaľ za rozprávkami chodievali.

Keď sa začalo tvoriť toto literárne dieło, bolo prekvapením, koľko slovenských povestí je písomne zachytených a zaznamenaných v slovenskej knižnej tvorbe. V knižniciach a na pulloch kníhkupectiev sú desiatky titulov obsahujúcich stovky slovenských povestí. Najstaršie povesti z územia Slovenska boli napísané nemecky. Zozbieral ich uhorský šľachtic a vzdelanec Alojz Medňanský (1784 – 1844) a vydal v roku 1829 pod názvom *Rozprávky, povesti a legendy z uhorského dávnoveku*. O niekoľko rokov neskôr vznikli veršované eposy Jána Hollého (1785 – 1849) *Svätopluk* (1833)

Habánsky dvor vo Veľkých Levároch

a *Cyrilo-Methodiada* (1835), slovenské príspievky do svetového bájoslovia. O veľký rozkvet po slovensky písaných povestí zo Slovenska sa zaslúžila štúrovská generácia slovenských literátov. Vznikli kolektívne študentské aj individuálne zberateľsko-tvorivé iniciatívy revolučne zapálených romantikov, ktorí sa vrhli na cesty po slovenskej krajine s cieľom uchovať ohromné kultúrne dedičstvo predkov pre budúce generácie. Zbieraniu slovenských rozprávok a povestí sa venovali najmä Samuel Reuss (1783 – 1852), Ján Francisci (1822 – 1905) a slovenský Homér Pavol Dobšinský (1828 – 1885), autor slávneho trojzväzkového diela *Prostonárodné slovenské povesti* (1880 – 1883). Prvou knižkou zbierok rozprávok na Slovensku boli *Slovenskije povesti*, ktoré vydal v roku 1945 v Levoči Ján Francisci pod pseudonymom Janko Rimavský. Týmto počínom uviedol slovenskú rozprávku do literárneho života Slovenska. K slovenským národovcom sa pridala česká spisovateľka Božena Němcová (1820 – 1862), ktorá počas pobytov na Slovensku zozbierala

a publikovala viacero nádherných slovenských rozprávok a v roku 1853 ich v Prahe vydala pod názvom *Slovenské pohádky a pověsti*.

V 20. storočí sa v literárnej tvorbe v oblasti slovenských povestí angažovali viacerí poprední slovenskí literáti. Z plejády autorov spomeňme aspoň Karla Benyovszkého, Jána Domastu, Jozefa Cígera Hronského, Máriu Ďuričkovú, Jozefa Horáka, Antona Habovštiaka, Igora Janotu, Jána Kalinčiaka, Štefana Moravčíka, Jána Štiavnického a Štefana Žáryho. V novom miléniu do širokého zoznamu slovenských autorov a zberateľov povestí pribudlo mnoho ďalších mien. Viacerí sa zviditeľnili najmä vďaka úctyhodnému vydavateľskému počínu Matice slovenskej, ktorá sa v rámci špeciálnej edície *Povestová mapa* zamerala na vydávanie série zbierok povestí s celoslovenským alebo regionálnym dosahom.

Naším zámerom nie je rozširovať početnosť slovenských povestí, inak povedané neprinášame žiadne nové. Našťastie, máme na Slovensku dostatok zanietených

tvorcov a zberateľov, ktorí nadmieru obohatili ohromnú „povešťovú kyticu“ o umelecky hodnotné literárne diela. Za to im všetkým patrí naša vďaka. Naším cieľom bolo podrobne zmapovať túto rozsiahlu tvorbu, spracovať jednotlivé povesti a všetky získané poznatky preniesť takpovediac na mapu Slovenska. Pokúsime sa vytvoriť súborné dielo náležiacie do oblasti kultúrnej geografie. Má ambície stať sa atraktívnou formou čohosi, čo patrí do oblasti domáceho cestovného ruchu. Mohla by sa tešiť záujmu verejnosti a stať sa obľúbenou formou cestovania a poznávania našej vlasti.

Spracované povesti od desiatok autorov a editorov sme rozdelili podľa geografických kritérií, podľa príslušnosti k jednotlivým slovenským regiónom. Táto prvá kniha sa zameriava na najzápadnejšiu časť Slovenskej republiky. Zoznámí čitateľa s povestami viažucimi sa na Bratislavu, keď bola ešte Prešporkom. Potom budeme pokračovať na

Záhorie a spoznáme bohatú ponuku povestí od Devína až po Skalicu a nakoniec zavítame na Žitný ostrov.

Knihy tohoto vydavateľského projektu sú použiteľné aj ako bedeker, pretože vychádzajú z regionálneho členenia. Máme zámer čitateľa priviesť priamo na miesto, kde sa tá-ktorá povesť odohrala, čo je oveľa viac ako iba čítanie o nich v knihách doma v kresle. Tento prístup dáva možnosť zažiť a precítiť daný príbeh priamo tam, kde sa stal. Cestovanie za povestami vedie postupne po danom regióne v ucelených stadiách v rozsahu jednej až dvoch dvojstrán. Jednotlivé povesti sú na danom mieste prezentované stručnou a výstižnou rešeršou s odkazom na literatúru či filmové alebo divadelné diela, ktoré sa jej venujú podrobnejšie. Nemôže pritom samozrejme chýbať ani fotografické obohatenie jednotlivých „povešťových“ lokalít.

Ján Lacika

Kaštieľ v Bernolákove

PREŠPORSKÉ POVESTI

O meste s históriou počítanou v tisícročiach sa nazhromaždilo veľa povestí rozličného druhu. Takmer všetky pochádzajú z čias, keď Bratislava ešte bola Prešporkom, preto sme im dali prívlastok prešporské. Najväčším zdrojom inšpirácií bol hrad, od vekov sa týčiaci nad mestom, a v mnohých povestiach je prítomný Dunaj, rieka bytostne spätá s mestom, vodníkmi a vílami. V historickom Prešporku sa to priam hmýri príbehmi o rôznych príznakoch, ako sú čerti, bosorky, škriatkovia, kostlivci, biele i čierne panie, vlkolaci, upíri, všelijaké zvery s neobvyklými schopnosťami, ako sú žaby, orly či srnky. Hrdinami prešporských povestí sú mešťania, richtári, kati, remeselníci alebo rybári, ale aj známe osobnosti, o ktorých si ľud vybásnil priam neuveriteľné historky.

Putovanie za povestami začneme na **Bratislavskom hrade**, ktorý v zmysle predchádzajúcich úvah nazveme Prešporský hrad. Zaujmú nás literárne spracované príbehy z čias, keď na hradnom kopci mali svoje hradiská a pevnosti starí Kelti, Rimania a Slovania.

Z hradu sa presunieme do **Podhradia**, ktoré kedysi podliehalo hradným pánom a bolo nezávislým od susedného slobodného kráľovského mesta. Dozvieme sa čosi o Levej studni či o zamurovanom okne domu U dobrého pastiera. Pozrieme sa, ako žili obyvatelia tzv. Židovne, medzi ktorými bol

Historické centrum Bratislavy

Bratislavský hrad

aj zázračný rabín. Posunieme sa aj hlbšie do histórie, keď prešporskí Židia žili pred bitkou pri Moháči vo svojej štvrti vo vnútornom meste. Potom zídeme na podhradskú časť dunajského nábrežia a prejdeme ho od Mostu SNP cez podhradské osady **Vydrica** a **Zuckermandel** až po pamätník Chatama Sofera. Nábrežné štvrte nám ponúknu bizarné historky o železnej panne, Reťazovom dome, geniálnom sochárovi Xaverovi, vydrických divožienkach, ako aj o tajnej misii cára Petra.

Potom na nás čakajú ulice a námestia, ktoré vznikli medzi stredovekým mestom a korytom Dunaja. Na veľmi pozmenenom **Rybnom námestí** sa dostaneme do tesnej blízkosti stredovekého Prešporka a pripomenieme si, ako v meste zúril mor. Pokúsime sa predstaviť si pomocou povestí, ako to mohlo vyzeráť pred južnými hradbami. Vyjdeme von zo stredovekého mesta pomyselnou Rybárskou bránou a ocitneme sa prostredníctvom povestí na niekdajšom **dunajskom nábreží**, aké už zopár

storočí nepoznáme. Vtedy tam ešte nebolo Hviezdoslavovo námestie ani ďalšie ulice a námestia. Z povestí sa dozvieme, že tam stáli rybárske osady s rybármi žijúcimi vo svete vyzích kráľovien, zlatých rybiek a Rybovladov. Určite nás bude tiež zaujímať, čo má s prešporskými povestami spoločné Ganymedova fontána. Ďalšia povesť a fontána na nás čaká na Šafárikovom námestí. Reč bude o prešporských vodníkoch aj o dunajských prievozníkoch.

Aby sme príbehy späť s bratislavským Dunajom vyrozprávali do konca, prekročíme rieku po Starom moste. Povesti z **Petržalky** na pravom brehu Dunaja pochádzajú z čias, keď ešte nepatrila k Prešporku a volala sa po nemecky *Engerau* a po maďarsky *Ligetfalu*. Dozvieme sa, že sa tu v minulosti objavili Mária Terézia, jej syn Jozef II. a aj cisár Napoleon Bonaparte. Nevynecháme ani povesť o miestnom vodníkovi a hrnčiarovi.

Druhá prechádzka po Bratislave sa sústreďí na miesta povestí spätých s niekdajším slobodným kráľovským mestom

Prešporkom. Trasu prechádzajúcu historickým jadrom mesta začneme na Hurbánovom námestí. Do stredovekého Prešporka, ktorý bol až do druhej polovice 18. storočia svetom uzavretým do prstenca hradieb, vstúpime cez **Michalskú bránu**. Dozvieme sa, ako cez ňu raz „prišla“ do Prešporka čierna smrť a ako po ochodzi veže chodievala biela pani. Potom zabočíme do **Baštovej ulice**, aby sme prišli k domu obávaného mestského kata a čosi sa dozvedeli o jeho práci a živote. Od Michalskej brány budeme pokračovať dolu Michalskou ulicou, na ktorej v minulosti býval jeden z prešporských alchymistov. Bielou ulicou, ktorá mala tiež jednu z prešporských bielych paní, sa dostaneme k starobylému **klášturu františkánov** a dozvieme sa zaujímavé príbehy z jeho histórie – o tajuplnom zmŕtvychvstaní mníchov, lietajúcej veži, ako aj o paktovaní s husitmi. Na **Františkánskom námestí** nájdeme jeden z mnohých prešporských

Socha Hansa Christiana Andersena

Okno v Korunnej veži Bratislavského hradu

strašidelných domov a zistíme, že hrôzostrašnú minulosť má aj susedný Mirbachov palác.

Cesta za prešporskými povestami pokračuje ďalej na Hlavné námestie, ktorého dominantou je **Stará radnica**. Dnes je využívaná ako múzeum a história ju obohatila o staré povesti, ako napríklad o krivoprisažnom radnom, radničnom zvone lumpov či plačúcej madone. Na Hlavnom námestí stojí povestami opradená **Maximiliánova fontána** a na jeho protihľadej strane nájdeme dva blízko seba stojace objekty so strašidelnou minulosťou. Sú to **Berg** a **Zelený dom**. Úzkou Kostolnou uličkou alebo cez radničné nádvorie prejdeme na **Primaciálne námestie**, kde stredobodom nášho záujmu bude Primaciálny palác. Objavíme v ňom vzácnu sériu tapisérií vypovedajúcu tragický príbeh antických milencov Héro a Leandra. Na nádvorí nájdeme fontánu so všeobecne známym hrdinom legend

o drakobijcovi – sv. Jurajovi. Neskôr sa vrátíme na námestie a zastavíme sa pri studni s temnou minulosťou.

Hlavnými komunikáciami stredovekého Prešporka bola vidlica ulíc zbiehajúcich sa do zaniknutého trhoviska. Východnú vetvu tvorili Laurinská a Panská ulica. Na Laurinskej ulici, ako aj na ďalších miestach historického centra Bratislavy objavíme stopy po prešporských alchymistoch pokúšajúcich sa zo železa vyrobiť zlato alebo namiešať elixír večnej mladosti známy ako kameň mudrcov. Na **Panskej ulici** sa oboznámime s úsmevným príbehom viažucim sa k malej soške posmievačika a hneď za rohom na **Ventúrskkej ulici** nás privíta komplex historických budov niekdajšej Univerzity Istropolitany, o ktorej sa tiež zachovali zaujímavé povesti.

Pokračujúc na už známu Michalskú ulicu sa dostaneme pred budovu Univerzitnej knižnice a za podjazdom na nás čaká **Klarská ulica**. Pohľad na najkrajšiu gotickú vežičku nás ubezpečí o tom, že o takej kráske musí takisto existovať nejaký pekný príbeh. Zaujme nás aj dom na jej hornom konci,

kde kedysi strašilo. Popod vežičku klarietiek prejdeme na **Kapitulskú ulicu**, ktorá je jednou z najstarších v meste. V komornom historickom prostredí domov patriacich katolíckej cirkvi na nás čaká na jednom z nádvorí socha sv. Alžbety. O rodáčke z Prešporka je všeobecne známa napríklad legenda o ružiach.

Finále exkurzie po miestach späť s povestami v historickom centre mesta predstavuje **Dóm sv. Martina**. V korunovačnom kostole máme príležitosť spoznať ďalšiu známu legendu o sv. Martinovi priamo pred jeho jazdeckým súsoším a ako bonus príde na záver povest o tom, ako vznikla socha Madony na jednom z miestnych oltárov.

Na záver putovania za prešporskými povestami sme si nechali mestské štvrte, ktoré sú dnes súčasťou centra mesta, ale v časoch, keď Bratislavu nazývali Prešporkom, tvorili jeho predmestia. Aj o týchto uliciach a námestiach sa dajú rozprávať zaujímavé a pútavé povesti a my si priblížime aspoň tie najznámejšie.

Chcete vedieť viac?

Benyovszky, Karl. Tajuplné povesti starého Prešporka. Marenčin PT, (1931) 2002, 139 s.
Đuričková, Mária. Dunajská kráľovná. Mladé letá, 1976, 164 s.
Đuričková, Mária. Panenská veža na Devíne. Mladé letá, 1988, 147 s.
Đuričková, Mária. Bratislavské povesti. Mladé letá, 2004, 276 s.
Đuričková, Mária. Prešporský zvon. Mladé letá, 2011, 143 s.
Horák, Jozef. Slovenské povesti. Mladé letá, 2002, 229 s.
Janota, Igor. Legendy a mýty zo starej Bratislavy. Marenčin PT, 2008, 180 s.
Janota, Igor. Rozprávky a povesti z Bratislavy. Marenčin PT, 2008, 162 s.
Janota, Igor. Príbehy bratislavských fontán a studní. Marenčin PT, 2009, 150 s.
Janota, Igor. Prešporské rozprávky. Marenčin PT, 2015, 312 s.
Matúšková, Renáta. Bratislavské povesti a iné neobyčajné zvesti. Alegro Group CZ, 2022, 136 s.
Moric, Rudo. Zvon lumpov: Bratislavské povesti. Tatran, 1979, 212 s.
Pižurný, Anton. Povesti a legendy – Medzi láskou a smrťou. Ikar, 2021, 188 s.
Szabó, Ivan. Prešporsko-bratislavské (historky) strašidlá. Perfekt, 2016., 109 s.
Ševčovič, Peter. Z kuchyne prešporských vodníkov. Marenčin PT, 2003, 139 s.
Šudová-Tomčániová, Kristína. Tajomstvá mojej ulice. Marenčin PT, 2011, 130 s.
Šudová-Tomčániová, Kristína. Za tajomstvami mesta. Marenčin PT, 2009, 116 s.

Povesti z Prešporského hradu

Okrajový kopec Malých Karpát týčiaci sa nad korytom Dunaja je obývaný takpovediac od nepamäti. Dnešný monumentálny **Bratislavský hrad** je len vyvrcholením ľudského snaženia po celé tisícročia ovládať toto strategicky významné miesto. Stredovekému hradu predchádzali hradiská kontroľujúce dôležitý dunajský brod na historickej Jantárovej ceste. Prítomnosť archeologických stôp po keltskom oppide, rímskej strážnej pevnosti aj veľkomoravskom hrade sú reálnymi dokladmi o prítomnosti obyvateľov hradného vrchu v dávnych dobách staroveku a raného novoveku. Svedectvá o ich životných osudoch nemáme, písomné pramene o nich mlčia a možnosť, že by sa čosi ústnym podaním prenieslo až do dnešných čias, je už takisto nepravdepodobná. Preto si musíme vystačiť s niekoľkými fiktívnymi príbehmi slovenských literátov, ktorí viac či menej reálnych hrdinov svojich povestí vložili do historicky známeho kontextu keltských, rímskych či staroslovanských dejín.

Napríklad dej povesti **Bratusova pevnosť** od Igora Janotu (2015) sa odohráva v rímskych časoch, keď rímsky legionár Bratus založil na mieste dnešného Bratislavského

hradu vojenskú pevnosť. Rudo Móric (1979) sa vrátil do čias Veľkej Moravy povestou **Preslavova nevesta**. Príbeh lásky a nenávisť sa odohráva na dvoch hradoch nad

Hradný palác Bratislavského hradu od juhovýchodu

Základy veľkomoravských stavieb na východnej terase Bratislavského hradu

korytom Dunaja. Dramatický dej vrcholí tým, že sa mladý vladyka Preslav spolu s milovanou Drahuškou zo susedného hradu Devín usadia na hrade, ktorý po ňom nazývali Preslavov hrad. Po pôvode názvu Bratislavského hradu pátrali aj Kristína Šudová-Tomčániová (2011) v povesti **Breslavov hrad** a Mária Ďuričková (2011) v povesti **Bukanova dcéra**. V oboch literárnych dielach s veľmi podobným obsahom je jedným z hlavných hrdinov veľmož menom Breslav stojaci v čele Svätoplukovho vojska bojujúceho proti Franskej ríši.

Breslavov hrad

V čase vojny s Teutóncami (Frankami) stál na čele Svätoplukovho vojska udatný a rozvážny vladyka Breslav. V jednej z bitiek slovanského veľmoža postrelil nepriateľský šíp, ale vďaka rýchlej pomoci junáka z dvorca veľmoža Bukana to prežil. Po bitke sa poďakoval svojmu záchrancovi a vyslovil želanie, aby zostal po jeho boku ako pobočník a priateľ. Mladý rytier prejavil vďaku za veľmožovu ponuku a povedal, že radšej by bol jeho ženou. Vzápätí odhalil svoju pravú totožnosť.

Všetkých přítomných překvapil tým, že boja sa zúčastnil v prestrojení za rytiera, a že v skutečnosti je dievčaťom, dcérou vladyku Bukana a volá sa Bielava. Uveličený vladyka Breslav nečakanú ponuku na sobáš s radosťou prijal. Svoju krásnu manželku odvieďol na hrad, ktorý sa vypínal nad miestom bitky. Od tých čias sa hrad volal Breslavov hrad, čiže Breslavgrad.

Prešporský hrad bol historickým pokračovateľom slovanského hradiska, ku ktorému patrili základy veľkomoravskej baziliky na východnej terase hradného areálu. Už za vlády prvého uhorského kráľa Štefana I. sa začlenil do sústavy pohraničných pevností nového kráľovstva. V 11. storočí za vlády Ondreja I. čelil obliehaniu vojskom nemeckého cisára Henricha III. Cudzia armáda k hradu priplávala po Dunaji v roku 1052 a pokúšala sa ho dobyť. Oficiálne tomu zabránil pápež Lev IX., ktorý osobne prišiel do nemeckého tábora sprostredkovať rokovania o mieri. Podľa povesti **O múdrom Zothmundovi** od Igora Janotu hrad úskokom ubránili jeho udatní obrancovia. Najvernejšiemu sluhovi

Hradný palác od juhu

hradného pána Bystríka sa pod rúskom noci podarilo nebadane priblížiť k nepriateľským lodiam kotviacim na brehu Dunaja a prevrtnaním dna nebožiecom ich poslať ku dnu. Túto úspešnú diverznú akciu zaznamenala farebná iluminácia vo Viedenskej obrázkovej kronike z roku 1358.

Počas vpádu Tatárov do Uhorska v rokoch 1241 a 1242, ktorých by sme podľa historikov správne mali nazývať Mongolmi, sa ich plieneniu vyhli iba dobre opevnené mestá a hrady. Medzi ne patrila aj Prešporok. Podľa povesti **Pečené prasa** sa obrancovia ubránili podobnou ľstou ako v inej známej povesti pri obrane hradu Sitno. Keď už to vyzeralo, že nepriatelia preniknú cez hradby, veliteľ obrany Baltazar Vlach nechal do radov útočníkov hodiť pečené prasa. Zaskočení vojaci utekali za veliteľom. Ten s ľútosťou konštatoval, že kým útočníci takmer hladujú, v meste majú veľkú hostinu. Po porade sa Mongoli dohodli, že od Prešporka radšej odtiahnu, lebo sa im mesto nechcelo v hlade obliehať dlhé mesiace.

Aj ďalšia povesť Igora Janotu **Piadimužníkov slub** týkajúca sa Bratislavského hradu má za jednu z hlavných postáv reálnu historickú osobu. Je ňou uhorský kráľ Žigmund Luxemburský. Panovník, preslávený ako prefikaná ryšavá líška a úhlavný nepriateľ českých husitov, si Prešporský hrad zvlášť obľúbil a po získaní titulu rímsko-nemeckého cisára v roku 1433 uvažoval o ňom ako o možnom hlavnom sídle svojho veľkého domínia. Preto investoval veľa peňazí do rozsiahlej gotickej prestavby, ktorá sa podľa neho označuje prívlastkom žigmundovská. Povesť hovorí o čase jeho pobytu v Prešporku a vysvetľuje, ako vznikla domnelá tajná chodba spájajúca hrad s opačným brehom Dunaja. Potreba takejto únikovej cesty v nepokojných časoch, keď Uhorsko z jednej strany ohrozovali husiti a z opáčnej sa približovali Turci, bola viac ako akútna. Pravdou je, že ak tajná chodba na hrade naozaj v tom čase vznikla, po celé dlhé Žigmundovo vládnutie nebolo treba túto únikovú možnosť nikdy využiť. Prešporského hradu sa v tom čase totiž nezmocnila ruka žiadneho nepriateľa.

Piadimužíkov sľub

Podľa povesti sa kráľ Žigmund na poľovačke v lesoch pri Wolfsthale na pravom brehu Dunaja zdržal až do súmraku, keď tu začul neznámy hlas prosiaci o pomoc. V prítomí lesa zbadal malého človečika s briadkou, nie väčšieho ako piad. Žigmund jeho prosbe vyhovel a za to, že mu pomohol vymotať sa zo spleti koreňov stromov, prisľúbil mu splnenie akéhokoľvek želania. Kráľ si po krátkom rozmyslení zaželel, aby mu piadimužík tu pri Wolfsthale postavil poľovnícky zámoček prepojený tajnou chodbou s Prešporským hradom. Do roka a do dňa bol sľub splnený, a tak uveličený Žigmund mohol vstúpiť do novučičkého Zajačieho hradu s vežou a prejsť suchou nohou popod Dunaj až do svojej kráľovskej rezidencie nad Prešporkom.

Máloktorá povesť má toľko variácií ako príbeh o hradnej studni prístupnej z nádvorcia hradného paláca Bratislavského hradu. Napriek tomu, že jej vznik je hodnoverne zdokumentovaný a datovaný do obdobia na sklonku vládnutia Žigmunda

Luxemburského, tvorcovia a interpreti povesti si o ňom vytvorili vlastnú verziu.

Napríklad **Povešť o studni** od Márie Ďuričkovej posúva čas kopania studne o niekoľko rokov dopredu, do nepokojných čias bojov o uvoľnený uhorský trón, keď sa Prešporok ocitol v malej občianskej vojne. Počas bojov sa hradnej posádke podarilo zajať väčší počet občanov slobodného kráľovského mesta. Hradný kapitán Štefan Rozgoň chcel zajatcov využiť ako pracovnú silu. Prisľúbil im slobodný odchod domov, ak vykopú hradnú studňu. Kopácom trvalo takmer rok, kým sa na dne jamy hĺbenej do tvrdej skaly konečne objavila voda. Dúfajúc, že veliteľ splní daný sľub, utekali za ním nielen s dobrou správou, ale aj darom. Pri kopaní sa im podarilo nájsť kus zlata, z ktorého dali vyhotoviť krásny šperk pre kapitánovu manželku. To sa im však vypomstilo, lebo Rozgoň ich obvinil z toho, že zlatý náhrdelník je len malou časťou toho, čo v studni našli. Keď kopáči ani pri mučení nepriznali, kde zvyšné zlato ukryli, zhodili ich z hradieb do priepasti. Žena hradného kapitána zhrozená

Žigmundova brána Bratislavského hradu

z krutosti svojho manžela sa potom utrápila až k smrti a jej duch v podobe bielej panej v noci blúdl po hradných komnatách.

V jednej z ďalších povestí Mária Ďuričková vysvetľuje, ako sa spomínané zlato mohlo do hradnej studne dostať. Vraj pochádza z pokladu, ktorý zbojníci ukryli v pivnici starého hostinca na neďalekom Vodnom vrchu. Drahocenností nazbývaných prepádavaním kupcov sa tu chceli zmocniť traja tovariši. Počas svättojánskej noci sa vybrali na kopec za hradom a čoskoro pri kopaní narazili na kotlík plný zlatých mincí. Radosť z nálezu im však prekazili čerti strážiaci poklad. Keď kopáčov zrazu oslovil tajomný hlas, zo strašidelných ruín hostinca zdupkali. Zlému osudu však neušli, lebo do roka všetci traja umreli. O nájdenie čertovho pokladu sa pokúšal aj hradný pán, avšak s podobne nešťastným výsledkom.

Studňa na Prešporskom hrade si podľa viacerých povestí vyslúžila názov Žabia studňa, pretože mala byť domovom žabiaka, ktorý si za nevestu vybral krásnu komornú Margitu a uniesol ju. Po rokoch nad studňou vyrástli

stromy vrhajúce na nádvorie hradu príjemný tieň. Podľa povesti *Tri lípy nad studničkou* od Igora Janotu sú spájané s tzv. božími súdmi. Vykonali ich nad trojicou bratov obvinených z vraždy dievčaťa nájdeného pri studni. O vine súrodencov slúžiacich v hradnej stráži rozhodla cirkevná vrchnosť. Obvineným nariadila, aby pri studni zasadili tri lipky koreňmi nahor. Už sa zdalo, že stromčeky uhynú, avšak keď sa sadenice zazelenali, bralo sa to ako dôkaz neviny bratskej trojice. Vražda dievčaťa však zostala neobjasnená. Až po mnohých rokoch si zostarnutí bratia sadli pod lipky a dali sa do reči s neznámym pocestným. Cudzí muž sa pustil do rozprávania svojho životného osudu. Priznal sa im, že v mladosti pri studni sa chcel násilím zmocniť dievčaťa, ktoré si prišlo s krčahom po vodu, pričom ju zabil. Ako starec uľavil svojmu svedomiu, zrútil sa na zem a zomrel.

Žabia studňa

Hradná pani Prešporského hradu vládla tvrdou rukou svojmu služobníctvu. Nie div, že sa mladá slúžka Margitka na smrť

Studňa na nádvorí hradného paláca

Keltské biateky

vylakala, keď jej do hradnej studne spadol vzácny krčiažok. Už v duchu videla, ako ju za to krutá pani trestá, keď sa na hladine zrazu objavil žabiak a uplakanej dievčine podal utopenú nádobu. Prekvapená Margitka s radosťou svojmu záchrancovi prisľúbila, že keď vyrastie, vydá sa za toho mládenca, ktorý dokáže preskočiť z jednej hradnej veže na druhú. Z malej slúžky Margitky sa časom stala hlavná komorná hradnej panej. Dospela na krásnu ženu, ktorá nemala núdzu o pytačov. Spomedzi mnohých uchádzačov jej hradná pani vybrala za ženicha nesympatického hradného strážmajstra Františka. Nastal svadobný deň a po hradnom nádvorí sa pomalým krokom sunul svadobný sprievod. Pri hradnej studni sa svadobčanom do cesty postavil dozelená oblečený mladík a neveste pripomenul dávny sľub. Potom odrazil strážmajstrov útok a šikovne sa vyšplhal na jednu z hradných veží. Z nej sa poľahky ako pierko prehupol na susednú vežu. Po brilantnom výkone, ktorý v dave pod ním zožal ohromné ovácie, hodil tajomný zelený cudzinec medzi svadobčanov hrste strieborníakov, zlatých dukátov a perál, čo vyvolalo ohromný chaos. Do zbierania cenností sa zapojil aj ženích, a preto si vôbec nevšimol, že sa mu nevesta stratila. Nikto nemohol Margitku nájsť a iba nemý paholok Janko od koní prstom ukazoval na studňu. Odtedy mali na nádvorí Prešporského hradu Žabiú studňu.

Povešť Márie Ďuríčkovej **Posledné vedro** nás zase vracia do čias, keď Prešporský hrad ešte nemal vlastnú studňu a voda sa musela zabezpečovať z prameňa ležiaceho mimo hradný areál. Ťažkou a lopotnou drinou donášania vody na hrad vo vedre bol hradný vodár Janko už veľmi unavený. Raz, keď panstvo malo hostinu, musel sa s ťažkým bremenom otočiť aj niekoľkokrát. Po naplnení prvého vedra ho oslovil drobný starček, ktorý sa mu predstavil ako Loktibrada. Prosbe, či sa môže z vedra napiť, chlapec vyhovel. Dedko pil ako dúha, až kým nebolo vedro celkom prázdne. Janko znovu načrel do studničky a zbadal, že vo vedre sa namiesto vody lesklo plno zlata. Zlatých mincí bolo toľko, že si mohol kúpiť dvoch somárikov, ktoré vodu na hrad vynášali za neho. Odtedy sa Prešporským hradom nieslo hlasité „I-áááá! I-áááá!“ a neďaleký kopec, odkiaľ sa voda nosila, dostal názov Somársky vrch. Až v 18. storočí zvieratá nahradil Kempelenov tlakový vodovod (str. 90) dodávajúci vodu do hradu priamo z Dunaja.

Kempelenov hradný vodovod

Povesti zo Schlossgrundu

Podhradské osady na východnej strane hradného vrchu sa formovali už v stredoveku. Najstaršia bola osada nachádzajúca sa okolo starobylého kostola zasväteného svätému Mikulášovi. Podľa neho sa spomína pod latinským názvom villa Sancti Nicolai. Jej obyvatelia boli nezávislí od slobodného kráľovského mesta a podliehali správcovi Prešporského hradu. V 16. storočí podhradskú osadu z obavy pred Turkami zbúrali, avšak neskôr ju aj s kostolom opäť vybudovali.

Na južnom konci Židovskej ulice stojí **dom U dobrého pastiera**. Štíhla rokoková stavba je právom považovaná za najkrajší dom v celom meste, preto nie div, že sa k nemu viažu až dve povesti o jeho dvoch obyvateľoch. V povesti **Zamurované okno** od Renáty Matúškovej sa majiteľ domu, kupec Leopold, raz vydal za obchodmi do Viedne a na spiatočnej ceste sa stretol so

záhadným mužom. Pocestný vyzerajúci ako príznak sa mu zveril s tým, že unesie jeho dcéru Magdalénu a oženie sa s ňou aj proti jeho vôli. Vystrašený obchodník s oneskorením prišiel domov a začal rozmýšľať, ako prekaziť desivý plán neznámeho človeka. Napadlo mu, že by mal nejako skomplikovať prístup do domu. Preto dal zamurovať spodné okná a na holú stenu namaľovať iluzórne okno s dvomi kvetmi v kvetináci. Ďalšia povesť súvisiaca s domom U dobrého pastiera s názvom **U malej Lotky** pochádza od Ruda Morica a je o Severínovi Kijačekovi, ktorý síce vlastnil tento dom, ale jeho osudový príbeh je spätý s podhradským hostincom.

Dom U dobrého pastiera

U malej Lotky

Severín Kijaček sa vo svojom rodnom dome U dobrého pastiera dlho neohrial. Sníval o tom, že raz bude námorník a po smrti svojho otca sa aj vybral za svojím snom. Dal sa najat' na dunajskú loď a nadlho sa ľuďom stratil z očí. Po čase sa na prešporské Podhradie vrátil a v hostinci U malej Lotky míňal na pijatiku peniaze zarobené v cudzine. Raz riadne opitý z hostinca vyrazil do nočných ulíc, keď ho zrazu odzadu ktosi chytil za plece. Následne ho poriadne vystrašilo, keď ho nejaká tajná sila vyzliekla z kabáta. Zo zovretia sa mu však podarilo vyšmyknúť a ujsť do bezpečia svojho domova. Ráno sa Severín vybral na miesto pri hostinci, kde v noci stretol nejaké strašidlo, a našiel svoj kabát napoly stiahnutý do zeme. Bolo mu jasné, že len

Bratislavský hrad od severovýchodu na starej pohľadnici

o vlások unikol tomu, aby skončil v pekle. Po mnohých rokoch, keď buldozéry zrovnávali so zemou staré Podhradie, v pivnici zrúcanej krčmy U malej Lotky sa našlo mnoho ľudských kostier.

Podľa povesti Petra Ševčoviča **Sviatok sv. Medarda** podhradskí lodníci a rybári chodievali na omše do **Kostola sv. Mikuláša** netušiac, že členmi miestneho speváckeho zboru sú podhradskí vodníci. Ani to nemohli vedieť, lebo bežní smrteľníci nemali prístup na chórus, kde sa spievalo. Bola tu však jedna indícia, ktorá na ich prítomnosť mohla upozorniť. Zbor raz do roka na sv. Medarda predniesol v kostole pieseň o vodníckej morálke. Spievalo sa v nej o tom, ako vodníci smú topiť iba ľudí s dušou špinavou a čiernou. Ak by usmrtili niekoho nevinného a čestného, stihol by ich krutý trest a stali by sa starcami bez domova túlajúcimi sa po horách a dolinách. Dušou medardovských slávnostných omší bol starý zaslúžilý vodník Topec. Jednou z jeho úloh bolo pridávať do svätej vody v krstiteľnici

vodu odkvapkávajúcu vodníkom z rukáva. Po omši si ju prešporské dievčatá naberali do fľaštičiek, lebo bola čarovná. Verili tomu, že ak si ňou ponatierajú tvár a telo, budú mať po celý rok sviežu a hebkú pokožku.

Okrem vodníkov v povestiach z Podhradia nechýbali ani čerti. Podľa povesti Márie Ďuričkovej **Ako bol čert krampusom** jeden miestny čert raz zažil nemilé prekvapenie, keď sa mu na sv. Mikuláša objavil konkurent v revíri. Svätec s bielou bradou rozdávací deťom darčeky si prizval tradičnú posilu v podobe človeka prezlečeného za čertovi podobné strašidlo, ktoré v alpských krajinách nazývajú krampus. Podhradský čert sa preto šiel rýchlo sťažovať Belzebubovi a žiadal ho, aby bol on krampusom. Vládca pekiel mu vyhovel a čert ako krampus vyrazil do ulíc. Pri podhradskom kostolíku ho stretli deti a pýtali sa ho, kde nechal Mikuláša. Ten sa zakrátko objavil aj s druhým krampusom, ktorého hral miestny kováčsky tovariš Varga. Ten neposlušné deti trestal, zatiaľ čo čert ako krampus ich za neposlušnosť odmeňoval. Nečudo, že mal u šarvancov